

БИБЛИОТЕКА
НА СЪЮЗЕНИТЪ СВЕЩЕНИЧЕСКИ БРАТСТВА
ВЪ БЪЛГАРИЯ
№ 8

RATHGEBER

ВѢЧНИ ИСТИНИ!

ИЗДАДЕНО ВЪ 50,000 ЕКЗЕМПЛЯРА

ПРЕВЕЛЪ ОТЪ НѢМСКИ Д. А.

СОФИЯ
Печатница „Художникъ“
1939

БИБЛИОТЕКА
НА СЪЮЗЕНИТЪ СВЕЩЕНИЧЕСКИ БРАТСТВА
ВЪ БЪЛГАРИЯ
№ 8

RATHGEBER

ВѢЧНИ ИСТИНИ!

ИЗДАДЕНО ВЪ 50,000 ЕКЗЕМПЛЯРА

ПРЕВЕЛЪ ОТЪ НѢМСКИ А. Д.

СОФИЯ
Печатница „Художникъ“
1939

— На тебе, мили момко,
който жадувашъ за истина-
та и обичашъ да мислишъ.

Вѣчни истини!

1. Има ли Богъ?

Четохъ нѣкжде, че въ театъра на единъ голѣмъ градъ веднажъ давали една твърде известна пиеса Публиката съ най-голѣмо внимание и интересъ следѣла представлението. Но поради това, че зрителитѣ били твърде много, отъ най-малкото имъ движение се произвеждалъ шумъ който пречелъ, особено на тия отъ по-заднитѣ мѣста на обширния салонъ, да долавятъ всѣка дума на а тьоритѣ. По едно време на сцената случайно излѣзълъ неизвестенъ младежъ, който, като се обърналъ къмъ единъ отъ актѣоритѣ, играещъ ролята на отшелникъ, най-сериозно задалъ въпроса: „Татко, има ли Богъ?“ И веднага, като по даденъ знакъ, въ залата се възцарила мрътва тишина. За мигъ всѣки притаилъ дѣхъ и напрѣгналъ всички сили да чуе отговора.

Великиятъ въпросъ на човѣчеството билъ поставенъ!

Да, нѣма другъ въпросъ на свѣта, който отъ вѣкове още тѣй да занимава и да държи въ напрѣгнато състояние цѣлото човѣчество, както въпросътъ: „Има ли Богъ?“ За всѣки човѣкъ настава време, когато този въпросъ, ей току така неочаквано и съ всички сила, застава въ душата му и чака отговоръ. И за да може всѣки единъ отъ васъ въ такива часове на съмнение, когато всичко е въ колебание и се люлѣе, да стисне по-здраво кормилото на вѣрата и се опжти къмъ тихото приста

нище, нека си поприказваме и разгледаме този велик въпрос на човѣчеството.

Испанскиятъ ученъ *Балмесъ* бѣ писалъ нѣкъде: „Никога не бихъ си блъскалъ главата да търся доказателства за сществуването на Бога, защото такива азъ нося въ джеба си. Ако само разгледамъ сложната машинария на моя часовникъ, какъ всѣко колелце е направено и поставено, та и то да допринася за правилния ходъ на цѣлото, никой не може да ме убеди, че той е дѣло на случая, или че е станалъ безъ участието на единъ творчески духъ, безъ работата и усилията на единъ художникъ. А вселената е нѣщо много повече отъ всѣки единъ часовникъ. Какъ чудно е устроено всичко въ нея! Гледайте, какъ правилно се смѣняватъ времената — день и нощъ, лѣто и зима, пролѣтъ и есенъ! Какъ едно царство служи на друго, по-долното на по-горното, минералитъ и растенията — на животнитъ, а всичко на човѣка! На кжсо, кой не би се почудилъ на величественя редъ, на чудесната хармония, която цари въ вселената?“

И наистина, *видимиятъ свѣтъ, който ни заобикаля, е величествено откровение на Бога.* „Попитай животнитъ“, казва Иовъ, и тѣ ще те научатъ; попитай и птицитъ небесни, и тѣ ще ти кажатъ; поговори съ земята, и тя ще ти отговори; и рибитъ отъ морето, и тѣ ще ти кажатъ сѣ едно и сжщо: — кой не знае, че всичко това е наставила ржката на Господа?“ (Иовъ 12:7—9). Охлювътъ, който пълзи предъ тебе изъ пжтя, и тревицата тамъ въ ливадата еднакво сж доказателства, че сществува Богъ. Цѣлата природа носи следитъ отъ Божието присжтствие. И затова азъ смѣ-

тамъ, че просто е невъзможно за човѣкъ, който живѣе посрѣдъ природата, да изгуби вѣрата въ Бога. За мене невѣрующъ селенинъ е безсмислица.

И ако би трѣбвало да напиша една единствена книга, въ нея бихъ ви разказалъ, какъ великолепната хубостъ и мъдра наредба въ природата говорятъ за Божието сществуване. Тукъ мога само съ нѣколко примѣри, като въведение, да ви насоча и видите, какъ всѣки отъ васъ, ей тъй съ отворени очи и разумно, трѣбва да разглежда природата, ако иска въ ясното огледало на свѣта да види образа на Оногова, Който го е сътворилъ — образа на Бога.

Нѣкога единъ невѣрникъ-писателъ бѣ писалъ : „Ако, наистина, сществуваше на небесата нѣкакъвъ Богъ и искаше хората да вѣрватъ въ Него, Той просто трѣбваше съ голѣми букви да напише името Си върху небосвода“. И трѣбва да кажемъ, че този човѣкъ трѣбва да е билъ слѣпъ, защото иначе щѣше да види, че въ сщцность Богъ е написалъ името Си върху небосвода и то съ огнени букви и на езикъ, който всѣки човѣкъ може да чете и разбере. Лжчезарното звездно небе, което всѣки вижда въ ясна безоблачна нощъ, що е друго, ако не подписъ на всемогщия и премждъръ Богъ ? Ако би могълъ да разгледашъ отъ нѣкоя обсерватория, съ най-точенъ телескопъ, ония малки звездички, които така чудно примигватъ на небето, какъвъ чуденъ миръ ще се открие предъ очигъ ти ! Милиони и милиони звезди покриватъ свода небесенъ и всѣка една си е цѣлъ миръ за себе си. Ето, нашата земя, която ни се струва неизмѣримо голѣма. Въ сщцность, тя е миниатюрно пѣсъче въ сравнение съ слънцето, отъ което могатъ да се

направятъ 1·3 милиона такива точки като нея. А мислите ли, че слънцето е най-голѣмото небесно тѣло? Знаете ли, кое съзвездие наричаме „малката мечка“? Всѣка една негова звездичка надминава по голѣмина слънцето поне съ 150 пжти. А има и звезди, които сж неизмѣримо голѣми маси. Не е ли това и чудно, и страшно? Безброй милиони отъ такива исполински небесни тѣла! И само грамадното имъ отдалечение отъ насъ прави тѣзи звезди да се виждатъ тѣй малки, като че ли сж звездичкитѣ, които палите на вашитѣ коледни елхи. Помислете само: за да стигнемъ до *слънцето*, би трѣбвало около 150 години да пжтуваме непрекъснато день и нощъ съ нѣкой бързъ влакъ, който взема 120 километра въ часъ, и около 4400 години, за да стигнемъ до *Нептунъ*, напримѣръ! А тѣ не сж най-отдалеченитѣ звезди отъ насъ. Нѣкои звезди отъ „*Млѣчния пжтъ*“ сж далеко не помалко отъ 2000 билиона километри! Само числото да напишемъ сж нуждни 15 нули. . .

И сега иде най-чудното! Този огроменъ, просто чудовищенъ свѣтъ, съвсемъ не стои въ покой, а се движи съ неимовѣрна бързина. Нашата земя брѣмчи съ една скоростъ отъ 29 километра въ секунда, т. е. 60 пжти по-бързо отъ всѣка граната. Планетата *Меркуръ* взема 47·6 километра въ секунда, една отъ звездитѣ въ *Орионъ* — по 143 километра! Ако можете, представете си това число: 143 километра въ секунда! Най-бързиятъ влакъ въ това време изминава само тридесетъ метра. Нашиятъ разумъ не може да побере това. И което е още по-чудно и непонятно, то е че между всички тия безброй много и грамадни тѣла, които и день и нощъ се движатъ съ невѣроятна бързина, никога

не ставатъ сблъсквания и катастрофи Не е ли чудно това? Ако ти се случи да отидешъ на нѣкоя голѣма гара и погледнешъ, колко много релси сж преплетени, и видишъ, какъ непрестанно сноватъ насамъ-натамъ тренове и пицятъ единъ срещу другъ, вѣрвамъ, страхъ ще те обземе. Какво ли ще си помислишъ? Ето на, гледай, гледай — ще се сблъскаатъ вече машинитѣ и катастрофата е готова. Но това не става, защото има строго установенъ образецъ редъ, има планомѣрность въ движението, която изключва всѣка бърканица, и защото на всѣки тренъ е точно обозначенъ пжтя. Е, ако за нѣколко трена има нѣкой, който да се грижи, който имъ опредѣля точния пжть и ги предпазва отъ нещастия, вѣрвашъ ли, че задъ милионитѣ тия исполински небесни тѣла, които се движатъ често съ бързината на свѣткавицата и никога се не сблъскаватъ, не стои другъ *Нѣкой*, който имъ чертае пжтищата и следи движението имъ? Или мислишъ, че е възможно, щото всичкиятъ този образецъ редъ, който владѣе въ звездния миръ, да е нѣщо случайно? Или мислишъ, че не е по-право да допуснешъ, че и тамъ има единъ „началникъ на движението“, какъвто сжществува на всѣка една гара? Да, че има *Единъ*, само че *Той* е несравнено по-уменъ и по-силенъ отъ всѣкакъвъ началникъ въ желѣзопжтна дирекция!

Разгледай, която щѣшъ по-сложна машина, въ която брѣмчатъ и се въртятъ повечко колелца и при все това всичко иде въ редъ. Нима ще твърдишъ, че машината е отъ само себе си или че е рожба на слѣпия случай? Това ще е смѣшно, нали? А свѣтътъ е безкрайно по-величественъ и по-майсторски направенъ, отъ която и да била и най-

сложна машина. Възможно ли е той да бжде произлѣзълъ самъ отъ себе си? Както машината не може сама да роди себе си, както е невъзможно отъ случайното съединение на букви да се напише духовита книга, както е немислимо живописъта въ нашата църква да е дѣло на случая, както никой не бѣ повѣрвалъ, че е възможно отъ случайно напластяване на камъни, дървета, варь и пѣськъ да излѣзе разкошна кжща, така и хиляди пжти по-невѣроятнo е, че свѣтътъ, съ своя чуденъ редъ е произлѣзълъ самъ отъ себе си. Непремѣнно трѣбва да е имало нѣкое безкрайно мждро и можщо сжщество, което е измислило и създадо всичко това. Това сжщество е самъ *Богъ!* И затова Псалмопѣвецътъ съ право казва: „Небесата разказватъ за славата Божия“ (Псал. 18: 2).

2. И земята ни говори за Бога

„Бога можешъ да срещнешъ навсѣкжде, стига да искашъ да Го поздравишъ“, казва народътъ. И наистина, всѣки единъ, който върви изъ свѣта съ отворени очи и здравъ разумъ, на всѣка крачка може да се натъкне на Бога. Не може да Го не срещне, защото Той просто препрѣчва пжтя му. Небето разказва, а и земята приглася: има Богъ!

Ти отъ що най-много се нуждаешъ въ живота? — Въздухъ и вода. Е, гледай сега, какъ чудно е наредено, та всѣкога и въ достатъчно количество да имашъ и въздухъ, и вода. Въздухътъ се състои отъ кислородъ и азотъ. И хора, и животни — всички дишатъ непрестанно и поематъ въздухъ. Въздухътъ пкъ, който издишваме, е просто разваленъ: липсва му кислородъ. Вмѣсто него,

който сме задържали, ние издишваме вжглеродъ или по-право вжглероденъ двуокисъ. А той е чиста отрова и за човѣка, и за животнитѣ, и съвсемъ не е годенъ за дишане. И ако не бѣ нѣкакъ наредено постоянно да се обмѣня и опрѣснява въздухътъ, ние всички бихме измрѣли. А тукъ настава чудото! Ненуждниятъ за насъ вжглеродъ вдишватъ пѣкъ растенията, чрезъ своитѣ листа, които на свой редъ по чудесенъ начинъ излжчватъ и възвръщатъ на въздуха необходимия кислородъ. Не е ли всичко това пречудно устроено?

А и съ водата е сжщото. Колко би се зачудилъ ти, ако никога да не бѣ слушалъ нѣщо за дъжда или пѣкъ да не си видѣлъ самъ да вали, и изведнажъ току чуешъ шумъ и видишъ да пада вода отъ небето! Би ли повѣрвалъ лесно, че грамдни количества води, които иначе непрестанно, чрезъ малки и голѣми извори поточета и рѣки, пълнятъ моретата, ей така безъ всѣкаква помпа напускатъ соленитѣ морета, изкачватъ се въ висинитѣ, и тамъ, по-леки и отъ най-лекия пращецъ, понисатъ се отъ вѣтъра и пжтуватъ по всички страни? И че сжщитѣ тия води другъ пжтъ напускатъ облацитѣ, падатъ на земята, потъватъ въ нея и после, като най-сладки изворчета, бликатъ и даватъ животъ на всичко? Друго, вие знаете че отъ голѣмъ студъ водата се стѣга, замръзва и става на ледъ. Но, гледайте сега! Ако хвърлите и най-малко камъче въ водата, то незабавно потъва. Хвърлете, обаче, и най-голѣмото парче ледъ и — що виждате? То плува надъ водата. Чудно! Докато въ природата — това е законъ — колкото по-дебелъ и плътенъ е единъ предметъ, толкова е и по-тежъкъ, водата прави изключение отъ това пра-

вило. Тука е точно наопаки. Току що захване да замръзва и да се обръща на ледъ, тя почва да губи своето тегло и става по-лека. И затова, именно, ледътъ плува отгоре. Мислите ли, че това е случайно? Я помислете, че и водата при замръзването става по-тежка. Какво щеше да стане тогава? Ледътъ, който се образува по рѣкитѣ и езерата, като по-тежъкъ, щеше да потъне, а всичката вода отъ дъното до горе щеше да се обърне на ледъ. Тогава животнитѣ, растенията и въобще всичко живо същество, което се намира въ водата, щеше непременно да загине. А за разтопяване на тия неимовѣрни голѣми маси ледъ и дума не може да става. Тогава пъкъ на свой редъ щеше да настане такъвъ студъ, та на земята не щеше да може нито нѣщо да расте, нито да живѣе. Е, нѣма ли да се съгласите съ мене, че въ природнитѣ закони има голѣмъ разумъ? Ледътъ и водата, дъждътъ и въздухътъ — въ единъ гласъ викатъ: *има единъ разуменъ Духъ, Който реди и управлява всичко въ природата. Има Богъ!*

А колко чудеса на целесъобразность и мждростъ би ни разказалъ животинскиятъ миръ! Каква тайна се крие въ мѣничкото яйце, напрімѣръ! Колко е чудно това, че то съдържа точно толкова материи, колкото сж нужни за изхранването на едно малко птиче! Колко изкуство има въ мрежата на паяка! Какво великолепно оржие и колко майсторски е източено жилото на пчелата? Какви далечни пространства изминаватъ нѣкои животни и съ каква сигурность и точность пжтуватъ въ съвсемъ непознати и никога невидени страни! Кой имъ е казалъ, напрімѣръ, че тѣ трѣбва да бѣгатъ навреме отъ тукъ, защото иде зимата?

Кой имъ сочи вѣрния пжть презъ морета, планини и поля? Слѣпиятъ ли случай?

А ето, че ние можемъ да разгледаме и най-голѣмото чудо на свѣта, нашето собствено тѣло. По него можемъ да се убедимъ, ей тъй дори да напипаме, както се казва, и се увѣримъ, че то е дѣло и творение на безкрайно мждъръ Творецъ. Помислете само за кръвообращението, което е устроено по-изкусно и отъ най-майсторски направената канализация, за свиването и разпуцането на сърдцето, за устройството на бѣлия дробъ съ безбройнитѣ му каналчета и мѣхурчета, за чудното устройство на ухото или за още по-чудното и за никого непонятното устройство на окото — може ли всичко това да бжде създадено само по себе си или да е дѣло на случая?

И чудниятъ редъ, и мждрата целесъобразность, които царуватъ навсѣкжде въ природата, не говори ли всичко това ясно и високо, че има Богъ? Всѣки, който иска да намѣри и да види Бога, може да Го намѣри, стига само внимателно и разумно да разгледа природата. Е, то се знае, че ако насила затваря очитѣ си, той нѣма да види нищо. На такъвъ нѣма начинъ да се помогне. Той прилича на онзи, който нарочно билъ затворилъ кепенцитѣ на спалнята си, за да може, необезпокояванъ отъ игри витѣ лжчи на слънцето да си поспи сутринята повечко. Дошълъ деньтъ, слънцето отскочило вече високо, а заспалиятъ не става. Почнали да го будятъ хората, а той се чуди: „Що искате? Защо ме будите? Още е нощъ: азъ не виждамъ никакъ слънце“. Така говорятъ и мнозина човѣци: „нѣма Богъ, не Го виждаме“. Авъ сжщность, съ желѣзни кепенци сж притиснали прозорцитѣ на душата си,

защото сж решили да не искатъ да видятъ Бога. А когато око̀то не желае да види, то се знае, че нему не помага нищо — ни свѣтлина, ни свѣткавица. Но това сж нещастни глупци. Псалмопѣвецътъ ни е казалъ, че само „глупавиятъ говори въ сърдцето си: „Нѣма Богъ“. (Пс. 13:1). Ние, обаче, не бива да сме глупци. Ние трѣбва съ благоговейно чувство да разгледаме чудесата въ природата, да „видимъ Бога“, и като колѣничимъ, благоговейно да кажемъ: „Вѣрую во единаго Бога“ — „вѣрвамъ, че има единъ Богъ!“

3. И съвѣстътa вика: има Богъ!

Разказватъ за единъ светия¹⁾ следното:

Всѣкога, когато, унесенъ въ мисли, излизалъ изъ своята мѣничка и мрачна, прилична на килия, черквица, и хващалъ презъ усѣянитъ съ разкошни цвѣтя и залѣни отъ слънчевитѣ лжчи планини и поля, говорѣлъ на засмѣнитѣ и пламнали отъ всевъзможни багри миризливи цвѣтя: „Мили цвѣтенца, по-тихо говорете, говорете по-тихо! Азъ зная, че вие искате да ми кажете за величието и любовта на Бога; това е добре, много добре е! Но, недейте приказва толкова високо, че ми прѣчите, та не мога добре да чуя гласа на моя милъ Богъ въ душата си“.

Всѣко цвѣтенце по синура всѣка птичка изъ въздуха, всѣка звездичка отъ небето, самото слънце въ висината, всичко ни нашепва и говори: има Богъ! Но не всѣкога е нужно непремѣнно да се изкачваме до шеметнитѣ небесни висини или да

---

¹⁾ Св. Францискъ Асизки.

се спущаме до непрогледнитѣ дълбини на природата, за да откриемъ тая велика истина. Въ наши-тѣ гърди е положилъ Богъ едно несъмнено свидетелство за себе Си. Вътре въ насъ ние всѣкога чуваме Божия гласъ и всѣкога можемъ да видимъ Божия надписъ, който никога не може да се изличи и премахне отъ тамъ: *това е гласътъ на нашата съвѣсть.*

Що е това — „гласъ на нашата съвѣсть?“ Една писателка разказва така за своето детство: „Когато бѣхъ въ училището и искаха да ми обяснятъ значението на съвѣстьта, азъ си мислѣхъ въ себе си: „да, понѣкога чувамъ твърде ясно, че ми говори нѣщо на ухото. Единъ звукъ, единъ гласъ, но твърде добре го чувамъ“. Това е съвѣстьта. И гласътъ на съвѣстьта не иде отъ вънъ, а отъ вътре. Та той и не може да се чуе съ ухото. Той е вътрешенъ гласъ, който понѣкога дума: „това не бива!“, а другъ пжть казва: „това си длъженъ!“ И този таинственъ гласъ говори въ душата на всѣки човѣкъ. Чрезъ него ние различаваме доброто отъ злото. Той ни подтиква да вършимъ само доброто и да отбѣгваме отъ лошото. Азъ съмъ увѣренъ, че и ти не веднажъ си слушалъ да говори този гласъ въ тебе.

Да ти припомня единъ случай. Недѣлно утро е презъ една есенъ. Дъждъ се лѣе на потоци, пороища заливатъ долината. Само тополитѣ сочатъ пжтя, който води къмъ църквата. И ти трѣбва да отидешъ въ църква, да изминешъ всичкия оня потъналъ въ калъ пжть, който води къмъ църквата. А ти си мислишъ: „Въ такова време и куче не смѣе да си подаде главата изъ колибата. И никой

човѣкъ не ще поиска да иде въ такова време на църква. Ще остана у дома!“

Но душата ти не е спокойна. „Нима дъждътъ ще те стопи? Нима не си работилъ нѣкога на полето и въ по-лошо време? Може би не ще да направишъ много голѣмъ грѣхъ, като не отидешъ въ църква, но все по-добре е да отидешъ“. Така говори въ тебе единъ гласъ. Ити можешъ да правишъ, каквото искашъ, и пакъ съ нищо не можешъ застави да млъкне този упоритъ гласъ. И той става все по-силенъ, докато най-последно ти отивашъ до закачалката при вратата, вземашъ чадъра си и хващашъ пѣтя за църквата. Нали така? Нека сега плющи, колкото ще дъждътъ, нека се лѣе, като изъ ведро, както казватъ, на душата ти е леко, сърдцето ти се чувствува чудно весело и сжщиятъ този таинственъ гласъ почва да ти говори: „Така юначел!“

Другъ пѣтъ — това бѣше по гроздоберъ —, така се случи, че ти пѣтуваше презъ лозята. На лозитѣ висѣха чудно хубави едри и сочни гроздове и съблазнително ти кимаха. Никой човѣкъ нѣмаше да те види. Пждарьтъ, ей го е захвърлилъ тоягата, похлупилъ шапката върху лицето си, спи подъ една ябълка. Дали гроздето е напълно узрѣло? Дали тази година е по-сладко, отколкото миналата? Лесно е да се провѣри това. Трѣбва само да посѣгнешъ и току вижъ нѣколко зърна въ устата ти. „Па и цѣлъ гроздъ да откъсна, ще стане ли нѣщо на лозето? То не ще осиромаша стопанитѣ му. Тѣ нѣма и да забележатъ“.

Така си мислишъ ти. Но изведнажъ нѣщо се обажда: „Това е грѣхъ! Ти си крадецъ!“ Това е пакъ таинствениятъ гласъ на съвѣстята, който се

обажда въ тебе. Но желанието ти да си хапнешъ грозде е непреодолимо и то просто заглушава гласа на съвѣстѣта ти. Ето, посѣгашъ, джебоветѣ ти сж вече пълни съ сладко грозде и ти пакъ вървишъ по пжтя си. Но, уви! Какъ, изведнажъ гроздето става кисело! Съвсемъ безвкусно и отвратително даже. Всѣко зрѣнце, което опиташъ да туришъ въ устата си, почва да ти вика: Крадецъ! Крадецъ! Крадецъ! И ти почвашъ, действително да се срамишъ отъ себе си, че си можалъ да изпаднешъ до тамъ, та наистина, да почнешъ да краде тѣ. И да би могло, ти си готовъ още сега всички гроздове да повърнешъ обратно на мѣстата имъ. Ето, това е гласътъ на съвѣстѣта. Тя хвали и поощрява човѣка, когато честно и добросъвѣстно изпълнява дълга си, но и горчиво го осжда, когато не върви той изъ правия пжтъ. Това можешъ да изпиташъ — па си го и изпитвалъ — на самия себе си всѣки единъ день. Колко ужасни мжки ти е причинила лошата съвѣсть! Не напраздно е казано: „Гризенето на съвѣстѣта е предверието на ада“. За злосторника отмщението на съвѣстѣта е по-ядовито отъ отровата на осойницата; то е по-хапливо и отъ най-острия мечъ, погрозно отъ езика на най-разгнѣвения човѣкъ; поотровно отъ най-силната отрова. То е, наистина, адътъ върху земята.

Престжпникътъ може чрезъ разни удоволствия и всевъзможни развлѣчения, да я приспи за известно време, но кога и да е, тя пакъ се събужда, пакъ започва да говори този ужасенъ гласъ.

За грѣшника е казано въ словото Божие: „Ужасни гласове има въ ушитѣ му и точно тогава, когато мисли, че е въ спокойствие, струва му се,

че ще го нападне изстребителтъ“ (Иовъ 15: 21). Или, както блаж. Августинъ пише: „О, човѣче, отъ всичко, което пожелаешъ, можешъ да избѣгнешъ, само отъ съвѣстѣта си не можешъ се отърва И никога нѣма да намѣришъ мѣсто, кжде да се укриешъ, щомъ като имашъ грѣхове, които те преследватъ“. Старитѣ езичници вѣрвали, че фуриитѣ, т. е. богинитѣ на отмъщението, преследватъ докрай престѣпницитѣ. И тѣ си представяли фуриитѣ като ужасно грозни жени, съ дълги змиеобразни коси, които съ бичове отъ скорпии вѣчно преследватъ престѣпника, докато най-често съ смъртъ той изкупи своя грѣхъ. Такава е присждата на човѣшката съвестъ. Тя е неумолима и жестока.

И никой човѣкъ не може да се отърве отъ страшната присжда на съвѣстѣта си. Нека ако ще да има най-голѣма сила на земята и отъ никакъвъ земенъ сждъ да не зависи, той пакъ трѣбва да се подчини на присждата на своята съвѣстъ и да понесе наказанието, което би му опредѣлила тя. Какви не мжки понесе императоръ Констанций! Той бѣ заповѣдалъ да убиятъ брата му, дякона Теодосий, и то въ сжщия день, когато последниятъ му бѣ предложилъ чашата на Св. Причастие съ пречистата Христова кръвъ. И отъ сжщия този часъ, день и ноцъ го преследваше единъ ужасенъ страхъ отъ смъртъта. Отъ Цариградъ той избѣгва въ Италия, отъ Италия—въ Сицилия, отъ Сицилия—пакъ назадъ къмъ своята резиденция. И никжде не можеше да намѣри миръ. Навсѣкжде му се струваше, че вижда убития си братъ, облѣченъ въ дяконски одежди, да стои предъ него и да държи въ ржката си пълна чаша съ кръвъ и да му вика: „пий, братко, пий!“

Всѣки човѣкъ чува въ себе си гласа на соб-
ствената си съвѣсть. Едного тя подтиква къмъ
добро, друго пъкъ предпазва отъ зло. И бѣлитѣ
и чернитѣ, както червенитѣ и жълтитѣ хора —
всички еднакво я притежаватъ. Разбира се, че мно-
зина биха се радвали, ако никакъ я нѣмаха. Лошитѣ
хора биха дали твърде много, ако можеха да
се отърватъ отъ нея. О, ако можеха да одушатъ
тоя омаренъ пѣтелъ на Петра, който така, ни въ
никое време се обажда! Но може да се случи, че
гласътъ на съвѣстѣта току изведнажъ да замлъкне.
Това е лошъ признакъ! Подозрително е това мъл-
чание! Съ двойна и тройна сила ще се разбуди
тя и тогава още по-лоша е съвѣстѣта!

Мнозина се мжчатъ да я убиятъ въ себе си,
като сами се успокояватъ: „Що? Азъ съмъ госпо-
даръ на себе си: каквото искамъ, това си правя“.
Но и това не е за дълго. Съвѣстѣта се изправя
всѣки пжтъ и, подобно на тржбата отъ страшния
сждъ, крещи право въ лицето на злия: „Що на-
прави? Горко ти! Ти съгрѣши!“ Гласътъ на съвѣ-
стѣта е иго, което мачка всички, безъ да ги пита,
искатъ ли или не.

Отговорете сега, отгде се е взелъ този таин-
ственъ гласъ у насъ? Човѣкъ самъ ли си го е
създалъ? Вѣрвашъ ли, че има на свѣта толкова
глупавъ грѣшникъ, та самъ да си създаде та-
къвъ досаденъ контрольоръ и сждия, който по-
стоянно да го плаши и преследва и да му отравя
всѣка радостъ? Колцина биха дали и половината
отъ живота си, само и само да изтръгнатъ изъ
коренъ този омаренъ сждия! Но това не е въ
тѣхна власть. Този гласъ говори, безъ огледъ на
това, дали е приятно или не на човѣка. Той запо-

вѣдва, принуждава и ние сме длѣжни да го следваме. И ако не изпълнимъ заповѣдитѣ му, ние се чувствуваме длѣжни, виновни. Този гласъ е съвсемъ независимъ отъ нашитѣ вкусове и желаня. Той се не интересува отъ това, дали ни се харесва или не. И почнемъ ли нѣщо да вършимъ, съвѣстѣта веднага се изправя на поста си, вдига оржие и вика: „Стой! Това не бива!“ Другъ пѣтъ пѣкъ, види ли ни съ мушнати въ джебоветѣ ржце или че сме намислили да изоставимъ нѣкое полезно дѣло, тя размахва камшика си и крещи: „Хайде! Напредъ! Длѣженъ си!“ Видишъ ли, никога човѣкъ не е напълно господарь у дома си. Има *Единъ* погоренъ Господарь, Коуто всичко се подчинява и Който въ самото човѣшко сърдце е устроилъ и подържа престола на Своего величие, като законодатель и сждия. Този *Единъ* — това е Богъ!

И тѣй, не само природата, но и самиятъ този гласъ ни ясно говори: има Богъ, Който те е създалъ и Коуто принадлежишъ.

Разбира се, че това Богопознание, което получаваме отъ внимателното разглеждане на природата и отъ самия гласъ на съвѣстѣта, още не е достатъчно. То е много непълно и несвършено. Има работи за Бога, които ние никога не можемъ да познаемъ съ слабата свѣщица на нашия разумъ. Затова пѣкъ самъ Богъ ни се притича на помощъ. Той ни се открива не само по пѣтя на свѣрхестественото Богопознание. Много пѣти и по различни начини Богъ е говорилъ на човѣцитѣ“ (Евр. 1 : 1) и имъ е далъ възможность да Го познаятъ. Но най-добре и напълно Той ни се е открилъ чрезъ Исуса Христа. „Бога никой никога не е видѣлъ;

Единородниятъ Синь, Който е въ нѣдрата на Отца, Той Го обясни. (Иоан. 1:18).

Какво би рекълъ сега за този, който ти каже: „Ние съвсемъ не сме сигурни, дали има или нѣма Богъ?“ — „Мждъръ синь слуша бащина поука, а буенъ избобличение не слуша“. (Прит. Сол. 13:1) Колко *слѣпъ* трѣбва да е онзи, който въ природата не може да види Бога! Колко *глухъ* трѣбва да е човѣкъ, който въ съвѣстѣта си не долавя гласа на Бога! Колко *злонамърень* трѣбва да е онзи, който, въпрѣки ясното откровение Божие, пакъ Го отрича! Нещастенъ човѣкъ! Той самъ обрича съ това живота си на мъки и обръща свѣта на адъ. Нѣма по-нешастенъ човѣкъ отъ оногова, който отрича Бога. Все едно, че той е изгубилъ слънцето, въ неговата душа е вѣчна нощъ!

3. Що е това Богъ?

— Татко, що е това?

— Мамо, що е това?

Може да се каже, че това е единствениятъ въпросъ, който пѣпли по детскитѣ ти уста. Родителитѣ ти не веднажъ сж били въ затруднение да намѣрятъ точния отговоръ. Твоето настойчиво и любознателно: „що е това?“ по цѣль день ги преследва и се не дѣли отъ тѣхъ, като сѣнката имъ. Всичко искашъ да знаешъ, всичко искашъ да видишъ. Парната машина, която сж ти подарили на Коледа, къмъ Нова година е вече на парчета и ти жадно се взирашъ да видишъ, що е „вжтре“ въ нея. Да, у насъ, хората, е вродено това, „отиване до край“. този вѣченъ въпросъ: „що е това“? Ние никога не можемъ да задоволимъ глада на

душата си съ коравитѣ черупки на знанието, а всѣкога търсимъ сочните и вкусни ядки. Душата ни жадува за пълно познание, за цѣлата истина. Тя всѣкога иска да узнае, преди всичко, вътрешната и скрита сжщностъ на нѣщата, тѣхното „що“ и „какъ“? — Сжщото е и по отношение на Бога. Съвсемъ не е достатъчно да се съгласимъ само: е, добре — има Богъ. Сега дохожда по-трудното. Ние искаме да знаемъ: „що е Богъ“? Наистина, по този въпросъ, колкото и да си бие главата, нашиятъ разумъ не ще отиде надалечъ. Той ще обикаля безпомощно сжщо като лѣстовичка, която по погрѣшка е влетѣла въ нѣкоя стая и сега се удря отъ стена на стена и търси отворъ да излѣзе. На нашия въпросъ ние не можемъ да получимъ, освенъ незадоволителенъ отговоръ.

Видимиятъ свѣтъ ни позволява донейде да познаемъ сжщността на Бога. Бурното море, високиятъ снѣжни върхове на Алпитѣ, страшнитѣ трѣсъци на гърмотевицата, пламтящитѣ зигзаги на свѣткавицата — всичко това ни говори за *всемогъщцето* и безкрайното *величие* на Бога. Зрѣлитѣ овощия, които есенъ кичатъ плоднитѣ дървета изъ градинитѣ, златното жито на полето — не сж ли доказателство за *любовта* и *добротата* Божия? Не проповѣдва ли за Бога всѣко цвѣте и всѣко бръмбарче, и не свидетелствуватъ ли тѣ за *премъдростта* на Твореца? Нима по гласа на свѣѣстъта ние не можемъ да проумѣемъ неподкупната *справедливостъ* и *светостъ* на Бога? Нѣкои отъ Своитѣ качества Богъ самичкъкъ ни е открилъ, а пъкъ чрезъ Исуса Христа Той ни е далъ най-вѣрния ключъ да разберемъ Неговата сжщностъ. И въпрѣки всичко това, ние пакъ не

сме въ състояние основно и напълно да си уяснимъ въ сжщностъ що е Богъ. А това е затуи, защото Богъ е безкрайно сжщество, а ние твърде ограничени и несъвършени.

Има една стара приказка, че нѣкога единъ младежъ, по име Икарий, комуто твърде много се искало да лети, си направилъ отъ воскъкъ крила. Смѣло замахналъ съ своитѣ изкуствени крила и дръзко се понесълъ къмъ слънцето. Но, когато наближилъ палящото звездно небе, крилата бързо се стопили и смѣлото момче се струпило въ морскитѣ дълбочини. Отъ тогава и морето почнало да се нарича „Икарско море“. И до сега не се е намѣрилъ толкова щастливъ човѣкъ, който да може да се изкачи до самото слънце. Нито пъкъ ще се намѣри! Не по-малко е невъзможно да се удаде нѣкога на който и да било човѣшки духъ да проникне до Слънцето на свърхестественния животъ до Бога, и да ни даде задоволителенъ отговоръ на въпроса: що е това „Богъ“?

Сжщиятъ този въпросъ билъ зададенъ нѣкога, въ тъмната езическа древностъ, отъ единъ царъ на голѣмия тогавашенъ мждрецъ. Но мждрецътъ поискалъ време — отначало само единъ день, после два, а после четири дни — за да обмисли отговора. Следъ това, обаче, той започналъ все да удвоява сроковетѣ, докато най-последно падналъ въ краката на царя и извикалъ: „Царю честити! Колкото по-дълго мисля за сжщността на Бога, толкова по-малко мога да кажа, що е това Богъ. Мога да кажа, *„що не е Богъ“*“.

Зная, че ще помислишъ: това е било въ безпросвѣтната езическа древностъ, много преди Христа. Но откакъ изгрѣя върху земята Слънцето на

Христовата вѣра и съ свѣтлитѣ си лъчи раздра непрогледната нощь на езичеството, работата е вече съвсемъ друга. Всѣки християнски ученъ би трѣбвало да знае точния отговоръ на въпроса за Бога. Но послушай, какво ще ти каже най дѣлкоучениятъ отъ всички учени на християнството, блажениятъ Августинъ :

„Богъ е неизразимъ. По-лесно е да кажемъ шо не е, отколкото шо е Той. Земята и морето — това не е Богъ. Слънцето, месецътъ и звездитѣ и всичко, шо виждаме да блѣсти на небето — и това не е Богъ. Но ти искашъ да знаешъ, шо е Богъ? Тогава слушай! Това, което окото не е видѣло, това, което ухото не е чуло, това, което сърдцето не е доловило — това е Богъ. Какъ искашъ да се изрази съ дума това, което е неизразимо и за самото сърдце? И ако и сега те не задоволи този отговоръ и ти поискашъ да отидешъ чакъ до престола на Всевишния и тамъ отъ самитѣ серафими поискашъ отговоръ, ще видишъ, какъ самиятъ небесенъ князь ще закрие лице съ крилата си и за отговоръ ще ти даде хвалебната пѣсенъ, която още отъ вѣкове се пѣе: „Святъ, Святъ, Святъ Господь, Богъ Саваотъ“.

За творението Си Богъ е неуловимъ и непонятенъ. „Можешъ ли ти съ изследване намѣри Бога? Можешъ ли съвършено постигна Вседержителя? Той е по-високо отъ небесата, какво можешъ стори? По-дѣлбокъ е отъ ада, — какво можешъ узна? Мѣрата Му е по-дѣлга отъ земята и по-широка отъ морето“ (Иовъ 11:7). И както е невъзможно да се събере огромниятъ океанъ въ нѣкоя малка черупка, така е невъзможно съ малкия и ограниченъ човѣшки разумъ да уловимъ и

разберемъ безграничното и безпредѣлно величие на Бога. И затова, твърде намѣсто е казалъ св. Иоанъ: „Богъ е по-голѣмъ отъ нашето сърдце и знае всичко“ (I Иоан. 3:20).

И понеже не можемъ напълно да разберемъ Божието сжщество, затова и не можемъ съ думи да изразимъ точно, що е Той. Но кажи ми ти, що е това електричество? Що е магнетизъмъ? Що е въздухъ? Що е животъ? Що е смъртъ? Виждашъ самичкъ, колко е мжно да намѣришъ точни думи, за да изразишъ тия понятия. А хиляди пжти по-невъзможно е това, когато става дума за Бога. Нашиятъ езикъ нѣма достатъчно думи да изрази безпредѣлната красота и величие на Бога. Всичко, което човѣкъ може да помисли за най-хубаво и най-добро, Богъ съединява въ себе Си, само че още въ по-голѣма мѣра — безъ мѣра и безъ край. Всичкитѣ наши думи за Бога сж само непонятни детски бръщолевения

И колкото единъ човѣкъ води по-благочестивъ и чистъ животъ, по-богатъ съ вжтрешни преживявания, толкова съ това той прониква по-дълбоко въ сжщината на Бога. Единъ примѣръ да дамъ. Често на есень сте виждали да пада по полето и изъ долините гжста мъгла. Всичко става мрачно и неприветливо. Но, изкачете се на нѣкоя височина, която стърчи надъ мъглата, и погледнете нагоре. Небето изглежда по-синьо, а слънцето по-топло и красиво. Сжщото е и въ духовния миръ. Ако човѣкъ живѣе въ грѣхове и съ цѣлата си душа е привързанъ изключително къмъ земното, душата му е, като че ли въ долина, притисната мрачна и студена, далечъ отъ лжчитѣ и топлината на Божието величие. Отърси ли, обаче чо-

вѣкъ житейскитѣ грижи, освободи ли се отъ изключителната зависимостъ на земното, привикне ли да живѣе повече съ идеята за Бога, въ душата му изгрѣва ново слънце и нова топлина облѣхва и стопля всичко въ него. Тогава и Богъ му става и по-интименъ, и по-милъ. Па и самъ той нѣкакъ по-дълбоко прониква въ сжщината Божия. За облѣхнатитѣ отъ Божията благодать души, самъ Богъ нѣкакъ напълно се разкрива. И пакъ ще подчертаемъ, че и тѣ не могатъ да намѣрятъ точни думи да изразятъ онова, което въ такъвъ моментъ „виждатъ“. Защото, Божията сжщностъ надвишава всички човѣшки понятия и представления. Една светица така разказва по това: „Азъ видѣхъ Бога, но, ако питашъ, ще кажа само, че Го видѣхъ и друго нищо не мога да кажа. Видѣхъ една пълнота, едно просвѣтление, което тѣй ме препълни, че и сега съмъ съвсемъ неспособна да кажа или просто съ сравнения да изразя онова, що видѣхъ. То не бѣше нѣщо тѣлесно, но нѣщо, като че отъ небето, една велика красота, такава, по която азъ не зная, що да кажа“.

Нашата фантазия винаги представлява Бога въ човѣшки образъ. Ние говоримъ постоянно за очи, за рѣце, за Божия дѣсница, за уши и за прѣсти. Въ сжщностъ, Той е безтѣлесенъ, понеже е Духъ. Не казва ли Спасителтъ: „Богъ е Духъ; и тия, които Му се покланятъ, трѣбва да Му се покланятъ съ духъ и истина?“ (Иоанъ 4:24). И понеже е Духъ, никое човѣшко око не може да види Бога. Между нашето око и Бога всѣкога има нѣщо като завеса. Опитай да погледнешъ въ нѣкой лѣтенъ день, около обѣдъ, право въ слънцето! Где сж се денали безбройнитѣ звезди, които така при-

ятно ни свѣтятъ ноще? А вие знаете, че и денемъ тѣ сж по мѣстата си на набосвода, но ние ги не виждаме. Така и Бога не можемъ да видимъ презъ пладнето на нашия животъ. Но ще дойде и за насъ „нощъ“, ще настѣпи нощъта на смъртъта и ние веднага ще видимъ Божиата слава.

Единъ свободомислящъ нѣкога написалъ една книга, въ която осмѣялъ библейския разказъ за творението. Той обрисувалъ въ нея Бога като „добродушенъ старецъ“ съ кадифена шапчица, съ дълъгъ чибукъ и съ лачени пантофки, да се лута насамъ-нататъкъ изъ рая, и тукъ окачи на небесния сводъ слънце тамъ луна и звезди, а по нататъкъ граби глина и прави всевъзможни животни и хора Уви, даже възрастниятъ човѣкъ често е невежа като дете! Не, не! Християнскиятъ Богъ не е оня „добъръ дѣдо“, нито пъкъ е „газообразно грѣбначно животно“. за какъвто го представяше единъ германски професоръ. Не, *Богъ е вѣченъ духъ и при това безкрайно съвършенъ духъ*. Ти познавашъ ли нѣкой човѣкъ, който да е напълно съвършенъ? Такъвъ нѣма. Всѣки човѣкъ има грѣшки и недостатъци. Въ градината на душата на всѣки единъ отъ насъ растатъ отвратителни бодили. Па и доброто което имаме у насъ, е често нищожно и съвс мѣ ограничено. А за Божиитѣ свойства се казва: безъ граница и безъ край! Иди при потока и преброй всичкитѣ му капки; иди на полето и изброй тревкитѣ! А още по-мжчно е да изброишъ Божиитѣ свойства. Тѣ сж безъ край.

— Богъ е безкрайно съвършенъ. И не само, че Той има всички добри качества и свойства, но ги има въ най-висока степенъ. Вземи най-голѣмитѣ мждреци на свѣта, най-добритѣ, най-справедливитѣ

и свети хора — нито единъ отъ тѣхъ не може да се мѣри съ Бога.

Мнозина езичници си представяватъ Бога като жестоко и кървожадно същество, предъ което винаги трѣбва да се трепери отъ страхъ. Имало е народи, които сж се покланяли на единъ идолъ, който се е наричалъ Молохъ. Случвало ли се е нѣкое голѣмо нещастие, хората вѣрвали, че това иде отъ туй, че Молохъ е сърдитъ. И за да го умилостивятъ, тѣ го нагорещявали до побѣляване и после туряли на щръкналитѣ му ржце живи деца и ги оставяли да изгорятъ. Сжщо и евреитѣ смѣтали Бога за нѣкакъвъ строгъ и страшенъ Господъ, който често е трѣбвало да слиза долу и съ тояга да ги предпазва отъ идолопоклонство и пороци. А Богъ, всрѣдъ страшни гърмотевици, пронизителни свѣткавици и тржбни гласове, нѣкога на планината Синай даде на евреитѣ следната заповѣдъ: „Азъ съмъ Господъ твоя Богъ!“ — и то така, че тѣ съ ужасъ трѣбваше да бѣгатъ и да молятъ чрезъ Моисея другъ пжтъ Богъ да имъ не говори направо, защото отъ страхъ ще измратъ.

Така ли е въ християнството? Нима и ние християнитѣ, при мисълта за Бога, се разтреперяме отъ ужасъ, като деца, на които разказватъ за страшилища и караконджовци? Не, макаръ че и ние знаемъ, какво Богъ е Господъ, надъ Когото нѣма другъ по-горенъ или по-силенъ и „предъ Когото трѣбва да преклони колѣна всичко небесно, земно и подземно“ (Фил. 2: 10), но ние сжщо знаемъ, че Господъ не е никакъвъ жестокъ господарь, Комуто прави удоволствие да праща мжки и нещастия на Своитѣ творения. Спасителтъ ни даде за Бога само едничка дума, която, като че ли, съ единъ

замахъ отне всичкия страхъ и ужасъ отъ Него. Това бѣ думата „Отецъ“ — Баща!

„Татко нашъ, Който си на небето!“ Що е, прочее, сжщината на Бога? Не слѣпата яростъ на тирана въ езичеството, не и строгостъта на властника въ иудейството, а *Любовъта* — това е сжщината на Бога.

Веднажъ св. Ефремъ отишълъ въ килията на постника Юлиана. Тамъ на масата му видѣлъ да лежи Свещеното Писание. И когато започналъ да прелиства пергаментнитѣ свитѣци, забелѣзълъ, че почти на всѣка страница имало една дума съвсемъ изтрита, която се и непознавала вече.

— Кой е така обезобразилъ тази хубава книга? — неволно запиталъ светията.

— Самичкъкъ азъ, отговорилъ Юлианъ. Прегледай внимателно зацапанитѣ мѣста и ти ще видишъ, че това сж сѣ такива мѣста, дето е била написана думата „Богъ“. Защото, колкото пжти срѣщахъ тази дума, такова умиление обземаше сърдието ми, че азъ захващахъ да плача и само отъ сълзитѣ ми сж се зацапали и изтрили тѣзи мѣста.

Нека и въ тебе се яви такова благоговение предъ Бога, това безкрайно съвършено Сжщество! Нека и ти отъ възторгъ и умиление запѣешъ като псалмопѣвеца: „Елате да запѣемъ Господу и да застанемъ предъ лицето Му съ славословие, елате да заплачемъ предъ Господа, Бога нашего, защото Той е. Който ни е създалъ, а ние сме сами“ (Пс. 94), Той е Който ни е избавилъ. Той е, Който може да ни направи щастливи, а не ние сами себе си!

5. Що е човѣкъ?

Божие то всемогъщество и премждростъ създали свѣта. Но все още липсвала короната на това творение — *човѣкътъ*. Свѣтътъ билъ като великолепна черква, въ която още нѣмало нито богомолци, нито пѣкъ свещеникъ, който да принася жертви. И рекълъ Богъ: „*Да направимъ човѣка по нашъ образъ и подобие! . . . И създаде Господь Богъ човѣка отъ прѣстъ изъ земята и му вдѣхна дихание на животъ и човѣкътъ стана живо сжщество*“ (Бит. 1:27; 2:7). Така е станалъ първиятъ човѣкъ, изправилъ се и почналъ да разглежда любопитно наоколо.

Както въ разказа за сътворението на свѣта, така и тукъ Свещеното Писание не дава, разбира се, никое научно изложение върху произхода на човѣка. И тука по-скоро ние имаме работа само съ едно *популярно и картинно изложение*, пригодено къмъ нашитѣ разбирания. Така че, когато се каже: *Богъ направи човѣка отъ прѣстъ*, ти — това само по себе си е ясно — не бива да си представявашъ, че Богъ е седналъ и съ ржцетѣ си омѣсилъ отъ глина единъ човѣкъ, както това прави грънчарьтъ при направата на своитѣ прѣстени стомнички или гърнета. Още преди 1500 години блажениятъ Августинъ бѣ казалъ, че да се мисли така е твърде детински и даже недостойно. Както цѣлиятъ свѣтъ, така и човѣкътъ, съ неговото тѣло и душа, сж станали изключително чрезъ всемогъщата Божия дума. Но, докато свѣтътъ е създаденъ *отъ нищо*, човѣшкото тѣло е направено *отъ сжществуващи вече на земята матери*. Какъ е станало, обаче, всичко това, ние не знаемъ. Па то е

и безразлично. За насъ главното е вѣчната истина. *Човѣкъ е направенъ отъ Бога.* За насъ и днесъ има по-големо значение онова, което нѣкога, преди повече отъ две хиляди години, майката на Макавейтѣ, изправена съ своитѣ седемъ сина предъ езицескитѣ сѣдии и насилвана да се отрече съ клетва отъ бащината си вѣра, така чудно хубаво бѣ казала: „Азъ не зная, какъ сте се намѣрили въ утробата ми: не азъ съмъ ви дала духъ и животъ; не чрезъ мене се е образувалъ съставътъ на всѣкиго, *но това е Творецътъ, който е образувалъ човѣка, както и природата, и е наредилъ произхода на всички* (2 Мак 7:22-23). Човѣкъ е най-художественото творение, което е излѣзло изъ работилницата на Бога. Той не е просто и обикновено същество, но направено отъ две части — отъ тѣло и душа. Тѣлото е станало отъ прѣстъ, а душата е искра отъ Бога. Тѣлото е земно, а душата — божествена.

О, да можешъ само да разберешъ, що е това човѣкъ! Дори само тѣлото му и то е нѣщо особено. Правъ ходъ, благородно лице, ясенъ погледъ, чисто и открито чело, сръчни рѣце, чудесна костна система, величествена мозъчна машинария, още по-чудно устройство на дробоветѣ и тая вѣчно действаща помпа сърдцето — какъвъ чуденъ шефдъовъръ на единъ премждъръ художникъ! Спри сега мисълта си и върху оная божествена частица въ човѣка, безсмъртната му душа! А тя е, именно, която прави отъ човѣка пълненъ човѣкъ, прави го царь на земята, издига го като образъ и подобие Божие. И както въ бистритѣ води на езерото се отражава ясното слънце, така и въ душата на човѣка се проявява и отражава блѣсъкътъ и

величието на Бога. Само една искрица отъ Божи-
ята премждростъ и едно дъхване на Божието все-
могжщество, само това е получилъ човѣкъ чрезъ
„диханието на живота“, чрезъ което е станалъ
той човѣкъ. Безсмъртие, свободна воля и разумъ
— това сж белезитѣ на Бога въ човѣшката душа.
Има ли нѣщо по-красиво отъ това, дето човѣкъ
може да мисли, да се съзнава, да се влидѣе,
да кове планове и да проучва! Има ли нѣщо по-
велико отъ това, дето човѣкъ е свободенъ въ
всичкитѣ си дѣла и може да върши само това,
което му се харесва, и дето нѣма на свѣта сила,
която да го застави да върши нѣщо противъ во-
лята си! Колко е правъ псалмопѣвецътъ когато,
казва: *„Направилъ си го нѣщо по-доленъ отъ анге-
литъ, вѣнчалъ си го съ слава и честь и си го по-
ставилъ надъ дѣлата на ржцетъ си (Псал. 8: 6).*

Но не по-малко, за жалость, е правъ и пѣвецъ-
тътъ съ другитѣ си думи: *„Човѣкътъ, който бѣше
въ честь, не запази положението си, а се упо-
доби на неразумнитъ животни (Пс. 48: 12) . . .*
Макаръ и за невѣрване, но е така: хората се не за-
доволиха съ това да бждатъ творение на Бога и
Божии деца, а поискаха на сила да са сродятъ съ
неразумнитѣ животни и да направятъ отвратител-
нитѣ маймуни свои прадѣди. Човѣкътъ произлѣ-
зълъ отъ маймуната! Преди години съ пълна пара
се носѣше това ново учение по свѣта. И колкото
и да бѣ отвратително, то намѣри доста привърже-
ници. Днесъ шумътъ е позатихналъ, защото и ние
виждаме по-ясно, та и можемъ смѣло да кажемъ
много шумъ за нищо! Едва ли е нужно да е мно-
го ученъ човѣкъ, за да разбере, че това не ще
да е точно така

Мжнотията е, че не всѣкога могатъ да се на-
мѣрятъ доказателства за това, въ което ние тѣй
сме убедени. А това е твърде важно и умно се из-
ползува отъ проповѣдниците на нашето „майму-
ство“. Тия хора казватъ: по всѣка вѣроятность, по
сщия начинъ, по който Богъ е произвелъ единъ
животински видъ отъ другъ, като отъ по-низшитѣ
е създалъ по-висши и по-свършени, така е про-
извелъ и човѣка отъ нѣкой животински видъ. При
това тѣ указватъ на голѣмата прилика, която „сж-
ществува“ между животнитѣ и човѣка, а особено
между човѣка и нѣкои видове маймуни. Подчер-
таваме нарочно думата „сжществува“. Защото, въ
действителность, трѣбва човѣкъ да не довижда или
да не е съ всичкия си умъ а да твърди, че между
човѣкъ и маймуна има голѣма прилика. Навѣрно
всѣки отъ васъ е виждалъ въ зоологическата гра-
дина маймуни. Ако не това, поне картини на нѣ-
кои видове по-голѣми маймуни сж попаднали въ
ржцетѣ ви. Сравнете тогава държането, ржцетѣ,
специално дланьта съ прѣститѣ, челото, устата
и челюститѣ! Каква грамадна разлика между чо-
вѣка и маймуната! Цѣлото тѣло на човѣка е при-
годено за права походка, когато, напротивъ, май-
муната върви винаги на четири крака и съ лице
къмъ земята—ако въобще е позволено да нарича-
ме лице отвратителната физиономия на маймуната.
Споредъ невѣрующитѣ нужди сж били хиляди и хи-
ляди години, презъ които маймунитѣ постепенно
сж се развивали и превърнали въ човѣци. Лесно
е да се каже това, но доказателства? Нали, ако
да бѣше вѣрно това учение, и сега, следъ изтича-
нето на опредѣлено число години, щѣше да се
дойде до нѣкой екземпляръ, който да е поне по-

лу-маймуна и полу-човѣкъ? До днесъ сж намѣрени вече толкова много скелети отъ всевъзможни животни, за които може сигурно да се опредѣли времето, кога сж живѣли. По образуването на земнитѣ пластове, въ които сж намѣрени тия скелети, ученитѣ могатъ да опредѣлятъ старостъта на тия скелети. Но, което е по-важно, между толкова много скелети или само кости отъ маймуна и кости отъ човѣци, живѣли въ разни времена, още не е намѣренъ скелетъ или само една единствена кость отъ човѣкъ-маймуна. И до днесъ не е намѣренъ поне черепъ или ржка, или пѣкъ кракъ, които да сж принадлежали на нѣкоя тварь, която да е била полу-маймуна и полу-човѣкъ. Не е ли това най-доброто доказателство, че човѣкъ има свой собственъ произходъ?

Но казватъ: почакайте, може би единъ прекрасенъ день ще помогне случаятъ, та действително да се откриятъ кости отъ животно, което да е било полу-маймуна и полу-човѣкъ; нѣма ли да бжде това съкрушителенъ ударъ за насъ, християнитѣ? Нѣма ли тогава цѣлиятъ библейски разказъ за сътворението на човѣка да отиде съ главата надолу и да бжде заклеименъ съ печата на лъжата? — По никакъвъ начинъ! Допускането, какво човѣшкото тѣло се е развило постепенно отъ нѣкой животински видъ, не противоречи на думитѣ на Свещеното Писание, което казва „Богъ направи човѣка отъ пръсть“. Та Богъ можеше, ако пожелаеше това, да създаде първомъ животното отъ пръсть или въобще отъ нѣкоя земна материя и после да произведе отъ него човѣка. Въ такъвъ случай човѣкъ пакъ щѣше да е направенъ отъ пръсть, макаръ и не непосредствено, а по околень

пжтъ. Азъ вѣрвамъ, че и така да бѣше, ние пакъ щѣхмѣ да се очудваме на Божието всемогъщество, което е вложило и въ животното такива сили, та отъ него да може да се развие човѣкъ. А църквата, и въ такъвъ случай, едва ли имаше, що да предписва да вѣрваме. Както и сега, стига да прави нѣкому удоволствие да вѣрва, че тѣлото на човѣка е произлѣзло отъ нѣкое животно, църквата нѣма да му забрани това. Но, пакъ повтаряме, не бива да се забравя, че доказателства за една такава възможность никой не ни е далъ до днесъ. И ако говоримъ за доказателства, естествено, такива разбираме за *тѣлото* на човѣка. *Човѣшката душа никого и по никой начинъ не е произлѣзла отъ животно!*

Та, преди всичко, животното нѣма свободна и разумна душа като човѣка. У животното липсва разумъ. Чули ли сте да има животно, което да може да смѣта, да разсждава или да чете? Животното нѣма разумъ и затова то не може да говори. Нито едно изречение, нито дума даже! Най-много, което могатъ „ученитѣ“ животни, то е да произнасятъ кжси и отдѣлни звукове. Може, разбира се, да се приучи едно животно „да говори“, но това не ще е нищо друго, освенъ „говоръ“ на грамофонъ. Защото, животното не разбира, нито пъкъ съзнава това, що казва.

То може да повтаря нѣщо, но само механически, и то това, което стотина пжти му е повтаряно и втѣлпявано. Но, може би, ще речешъ: „Но има и животни, които се научаватъ и умѣятъ да се наредятъ, грижатъ се за себе си. Лалугерътъ, напримѣръ, събира презъ лѣтото зимнина за презъ зимата. Не е ли това доказателство, че той има

разсждъкъ? Не показва ли това, че той е по-уменъ отъ мнозина човѣци, които живѣятъ отъ день за день, пропиливатъ всичко и най-после гладуватъ?“ Нима вѣрвашъ, че лалугерътъ отъ дълги разсждения и обмислювания събира запаси за зимата? Единъ младъ лалугеръ, дошелъ на бѣлъ свѣтъ едвамъ презъ пролѣтта, и той прави сжщото, макаръ и да не знае, що е това зима и какви сж нуждитъ на зимата. Това е най-добро доказателство, че животното действува по нагонъ, по инстинктъ, който Богъ е вложилъ въ природата му, а не по разумъ. Защото, ако да имаше животното разумъ, то щѣше да е способно да прави и открития! А ти чулъ ли си за открития, направени отъ животни? Нѣма нито едно единствено! Лѣстовичкитѣ и днесъ градятъ своитѣ гнѣзда точно така, както и преди 5000 години — нито следа отъ напредъкъ или подобрене. Кжде е маймуната, която поне най-простото откритие да е направила? А погледни сега къмъ древнитѣ народи, тия, които „живѣеха посрѣдъ природата!“ Колко величествени отрития направиха тѣ! Отъ камъни си правѣха ножове и брадви, отъ дървета дѣлбаеха лодки, правѣха си стрели, копия и лжкове, измислиха игли и вждици, знаеха да добиватъ отъ камънитѣ огънь. Вижъ самичъкъ разликата между надарения съ разумъ човѣкъ и неразумното животно! Разликата е толкова огромна, че действително излишни сж каквито и да било думи да установяваме това. Часовникътъ, който носишъ въ джоба си, машинитѣ, които държи баща ти въ стопанството си, корабътъ въ морето, живописъта въ църквата, книгата, що държишъ въ ржцетѣ-всичко това не говори, а вика дори, за грамадната

разлика между човѣка и животното. Колко слѣпота и колко упоритѣ трѣбва да бжде, наистина, човѣкъ, за да твърди настойчиво, какво човѣкътъ не е повече отъ животно! И чудно! Това го прави сжщиятъ, който иначе е толкова гордъ и толкова държи на своето достойнство! Всѣки гледа да бжде нѣщо повече, отколкото е: чиракътъ се стреми да стане майсторъ и всѣки слуга иска да стане господарь. Никой не желае да бжде просякъ, а непременно милионеръ. Всѣки иска да бжде знатенъ, вмѣсто отрепка. И отговорете ми сега вие, защо има толкова много хора, които предпочитатъ да бждатъ животни, а не царски синове и деца на Бога? Да ви кажа азъ: тѣ искатъ да живѣятъ като животни, защото не имъ се ще да се постигнатъ и овладѣятъ, а предпочитатъ да следватъ своитѣ наклонности и страсти.

Ние сме създадени отъ Бога и носимъ Божия образъ въ душата си. Има ли на този свѣтъ достойнство по-голѣмо отъ това? Какво бихте казали, ако нѣкой, бидейки царски синъ, се забрави дотамъ, та съ нѣкое непочтенно дѣло урони своето благородно потекло? Или за този, който вземе, та направи на парчета и стѣпче въ калъта нѣкоя прочута картина, дадена му подаръкъ отъ нѣкой голѣмъ художникъ? Колко отвратителенъ ще бжде такъвъ, който чрезъ нѣкой смъртенъ грѣхъ унижи и покрие съ срамъ високото достойнство на душата си, или пъкъ стѣпче въ праха и калъта величествената картина, образа на великия художникъ! Знаете ли, какви поржчки дава бащата на момчето си, когато го праща на училище, или майката на своята дъщеря, когато я праща на работа? „Бжди послушна, честна и гледай да ме не посрамишь!“

Ние сме деца на Бога. И насъ е изпратилъ небесниятъ ни Отецъ тукъ долу на земята, въ тая чужда страна. Земята е наше училище и наше служебно мѣсто. О, човѣче, не забравяй и въ чуждата тая страна бащината си кжща! Не забравяй, че ти си високоблагороденъ царски синъ! Не нанасяй срамъ на твоя небесенъ Отецъ! Винаги помни и си повтаряй: *„Ще гледамъ, ще се старая никога да не извършва нѣкое подло и отвратително дѣло.“*

6. Пази вѣрата си!

Ти си християнинъ. Още като малко бебе, чрезъ св. кръщение, ти си осиновенъ отъ църквата и си станалъ членъ на оная църква, която, по думитѣ на апостола Павла, е „стълбъ и утвърждение на истината“. И между толкова хиляди други, родени въ тъмната нощъ на езичеството или невѣрието, между милионитѣ хора, Богъ е избралъ, именно, тебе, и то безъ каквато и да било заслуга отъ твоя страна, а отъ любовъ само, и те е подарилъ на истинската църква. И сега цѣлиятъ въпросъ е: ще запазишъ ли ти, като най-скжпо богатство, тая светиня — православната Христова вѣра или пъкъ твърде лекомислено ще я отхвърлишъ; дали и ти въ края на живота си ще можешъ да кажешъ, като апостола Павла: „Добре се потрудохъ жизнения пжтъ завършихъ, вѣрата запазихъ и сега ме чака вѣнецътъ на правдата“ (2 Тим. 4; 7), или пъкъ подобно на немарливия слуга ще пренебрегнешъ и заринешъ своя талантъ — вѣрата си?

Азъ зная, че не е твърде лесно да запазимъ непожтната вѣрата на блаженото си детинство. А особено сега, въ нашитѣ дни, тъй много сж опасно-

ститѣ отъ корабокрушение на вѣрата. Помисли само песно ли е въ мрачна и бурна нощъ да пренесешъ свѣтлинка презъ гората? Какъ мъчно и трудно ще е това! Едно само подухване на вѣтъра или най-малката снѣжинка и свѣтлинката ти отиде! Или просто препънешъ се отъ нѣкой коренъ и паднешъ на земята и отъ свѣщицата ти не остане нищо! Сжщо така трудно и дори невъзможно е да запазишъ отъ всевъзможни атаки и опасности въ живота и свѣтлинката на вѣрата, която, още при кръщението ти, майката църква е палнала въ душата ти. На толкова много опасности е изложена тя!

Ето, на първо мѣсто *гордостта*, най-опасниятъ врагъ на вѣрата! Тя постоянно духа върху слабитѣ хора и не престава, докато не угаси свѣтилника ѝ. А особено въ твоитѣ години властува този врагъ. Ти си сега точно въ тия години, когато се ликвидира съ детството и като сжщинска пеперудка, която напуска окончателно люспата на какавидата, се понасяшъ волно по необятния просторъ на всезнанието. Ти не искашъ да си дете и нѣкакъ крадешкомъ поглеждашъ къмъ столоветѣ на възрастнитѣ. Е, да: ти си вече твърде голѣмъ и силенъ. Ти всичко разбирашъ по-добре отъ другитѣ. Колко е жалко, напримѣръ, че ти още не можешъ да вземешъ думата въ общинския съветъ или въ народното събрание, или дори и въ министерския съветъ. . . Вижъ само, колко гордостъ гори въ очитѣ ти! „Какво ми приказвате, азъ вече зная това!“ — Нима не си така помислювалъ никога до сега? Разбира се, че единъ разуменъ човѣкъ нѣма да ти прави бележка за този езикъ. Защото той знае, че това е нѣщо обикновено и твърде присжщо на твоитѣ години. Златни години

на златокрила младежъ! Лошото, обаче, ще е, ако твоята гордостъ се забрави и навлѣзе и въ областта на религията, ако ти би дрѣзналъ да мислишь, че съ своя слабъ разумъ ще можешъ да проумѣешъ и разберешъ всички истини и тайни на нашата вѣра; най-сетне, ако отидешъ до тамъ, та лекомислено отсѣчешъ: „Това, което не мога да проумѣя, то и не съществува; това, което не разбирамъ, въ него не мога и да вѣрвамъ“. Защото това ще бжде не само глупаво, но и твърде опасно за твоето душевно спасение.

„Това, което не мога да видя или да проумѣя, въ него не мога и да вѣрвамъ . . .“

О, зная, че това е девизъ, който мнозина днесъ носятъ на устата си. Но искашъ ли единъ съветъ? — Никога необмислено не говори глупости!

Защото, нѣма на свѣта победенъ човѣкъ отъ онзи, който се задоволява да вѣрва само въ това, което е видѣлъ, или което разбира. Всичко, което е велико, възвишено и божествено, нему липсва изъ главата; въ нея нѣма друго, освенъ онова, което е твърде обикновено, което е прахъ и пепель. А достатъчно ли е то?

Вѣрно е, че християнската религия съдържа много тайни. Но кажи самичкъ, мислимо ли е религия безъ тайни? Правъ е поетътъ, като казва, че „безъ тайни религията би била не отъ звезди, а отъ прахъ“ . . .

Какво би представлявалъ оня нещастенъ Богъ. Когото човѣцитѣ биха могли напълно да разбиратъ? О, колко малко сж нѣщата въ свѣта, които ние напълно разбираме! И при все това ние ги вѣрваме! Не си ли и ти цѣлъ обиколень отъ тайни? Ето, баща ти посѣва жито или царевица, посажа

дръвче въ полето, ти мушнувашъ картофи или грахъ. — е, какво става по-нататъкъ? Зрънцето лежи една-две седмици въ почвата като умрѣло и закопано въ влажната, но топла пазва на земята, докато една хубава сутринъ се събуди и проточва любопитно зелено връхче надъ земята. Но гледаме после: това връхче расте. ето го тревка, после стъбло, най-отгоре класъ, който се налива съ златни зърна—отъ едно до сто! И ако ти ги не смелишъ и опечешъ, а ги посѣешъ наново въ земята, ще добиешъ милиони и така до безконечность можешъ да разпространишъ това растение. Разбирашъ ли това? Кажу ми сега, какъ става всичко това? Отъ едно зрънце милиони, отъ една черешова костилка цѣло дърво съ хиляди сладки черешки! Какъ става всичко това? Кой може да го разбере? Или друго: майка ти купува отъ продавачката цвѣтни семена отъ карамфилъ, резеда и златиче и ги посажда въ една малка лехичка въ градината. Всички тѣзи семена прокълняватъ, растатъ, цвѣтятъ и опадватъ. Но, гледай сега! Изъ една и сжща почва покарватъ и растатъ три различни цвѣтенца, три различни цвѣтове, три различни листа. Златичето мирише другояче, а не като карамфила, а резедата съвсемъ различно и отъ дветѣ. Не е ли това тайна, не е ли чудно? Кой може да проумѣе това? Никой, абсолютно никой, и при все това всѣки го вѣрва и всѣки знае, че това е самата истина.

Ние ядемъ и живѣемъ. Но какъ става това и кой ще го разгатне? Едно парче хлѣбъ, парче месо, топли картофи, обикновена супа, бѣло млѣко — ето това ядемъ. А получаваме: червена кръвъ, мускули, кости, сила и животъ, бодрость и здраве. Но какъ става всичко това, нито лѣкарътъ, ни про-

фесорътъ, ни учениятъ, нито нѣкой знае това.

Какво чудо е твоето малко око, което така остро и ясно отражава въ себе си най-голѣмитѣ пейзажи! Колко чудна е деятелността на твоя мозъкъ, на сърдцето ти, на бѣлия ти дробъ, какъ непонятни сж нашиятъ слухъ и говорътъ ни! Всѣки единъ мигъ ние се натѣкваме на чудеса и тайни и въпрѣки това твърде смѣло и рискувано е да се каже: „това, що не разбирамъ, азъ го не вѣрвамъ; то и не сжществува!“

Видѣлъ ли си поне веднажъ Лондонъ и Парижъ? Убеденъ съмъ, че не си, нали? И въпрѣки това, пакъ вѣрвашъ, че тия градове сжществуваъ. Ти не си видѣлъ и Наполеона, нито пъкъ си говорилъ съ него, но знаешъ и вѣрвашъ, че той е живѣлъ. Ти го вѣрвашъ, защото това ти е казалъ твоятъ учитель или пъкъ другъ нѣкой почтенъ човѣкъ, на когото можешъ да се довѣришъ. И право е! Но, чуй единъ съветъ отъ мене: ако за обикновенитѣ нѣща и факти ние се облѣгаме на вѣрата, колко повече за свѣрхестественитѣ нѣща трѣбва да се облѣгнемъ на Бога и на вѣчността! И колко е по-разумна и по-лека вѣрата тукъ! Защото въ религиознитѣ въпроси ние се облѣгаме не на това, което ни установяватъ хората, които могатъ да ни измаматъ и заблудятъ, но се облѣгаме и вѣрваме само на Бога, Който е вѣчната истина и Който нито мами, нито пъкъ може да ни заблуждава.

Друга опасностъ за вѣрата е *друженето ти съ развалени хора*. О, колко много безвѣрници обикалятъ днесъ изъ свѣта и какъ дори всички се гордѣятъ съ своето невѣрие и търсятъ удобенъ случай да се подиграятъ съ вѣрата ни, или изобщо да направятъ смѣшенъ вѣрующия! Слугата,

който работи при бащата, приятелът ти от улицата може би понякога искатъ да бждатъ тия присмѣхулци. А може да се случи, че и въ самата работилница, кждето ти работишъ, да имашъ за другари такива злословци. Пази се, но и не бой се отъ такива бѣбривци и служители на сатаната! Когато веднажъ поискали съ сила да заставятъ единъ християнинъ да стѣпче съ крака кръста си, който носилъ още отъ детинство на шията си, той далъ такъвъ достоенъ отговоръ:

— Азъ не съмъ дете, та да се уплаша отъ вашитѣ заканвания. Даже и насилие да употребите, пакъ не можете да ме накарате да поругая св. кръсть — знака на моето спасение!

Юнакъ, нали? И ти кажи сжщото, ако нѣкога лоши хора поискатъ да оскърбятъ вѣрата ти! А пкъкъ най-добре не дружи съ такива хора, нито пкъкъ слушай приказкитѣ имъ. Защото зная, отначало ти е неприятно и много ще се ядосвашъ на подигравкитѣ, които слушашъ отъ приятели и другари. Но, ако допускашъ всѣки день тоя потокъ до ушитѣ си, ти полека-лека привиквашъ и ставашъ равнодушенъ и даже започвашъ и ти да се съмнявашъ. . . Внимание! Твоята кула на вѣрата е подровена и се клати застрашително! Бѣгай отъ такъвъ другаръ или другарка! Защото твоята вѣра, а заедно съ това и твоео спасение, сж поставени на карта. Ти знаешъ думитѣ на Христа: „Който не вѣрва, ще погине; който не вѣрва, той е вече осжденъ!“ (Марк. 16:16; Иоан. 3:18). И затова те съветвамъ: „Бжди предпазливъ! По счупени стѣкла не ходи босъ. . . Отбѣгвай всичко, което може да докосне и разколебае вѣрата ти!“

Въ днешно време врагътъ, въ борбата си срещу вѣрата, си служи и съ *печатарската машина*. Цѣлата ни земя е наводнена съ враждебни на църквата вестници, книги и брошурки, които само затова излизатъ, за да отскубнатъ изъ хорскитѣ сърдца вѣрата въ Бога. Пази се, за Бога, отъ тия злосторници! Не лови нито единъ вестникъ, за който знаешъ, че си е поставилъ за задача да уязви православната вѣра, както и да обругае нейнитѣ наредби! Никога не взимай нито отъ другаринито отъ кждето и да било книги, за които предварително знаешъ, че сж противъ вѣрата ти! Имашъ ли охота и време да четешъ, посъветвай се съ родителитѣ си. Усъмнишъ ли се въ нѣкоя книга, дали е добра или не, покажи я на свещеника си. Защото знаешъ ли, колко добри хора сж загинали, само поради лошитѣ книги?

Разбира се, че едва ли е възможно да се избѣгне всѣка атака срещу вѣрата, защото то би значило просто да избѣгашъ изъ свѣта. Каквито предпазителни мѣрки и да вземешъ, все ще ти се случи, а може и твърде често, да чуешъ или да прочетешъ нѣкоя ядовита подигравка за вѣрата. И толкова по-лесно и по-скоро ще бжде уязвена твоята вѣра, колкото по-повърхностно и по-зле я познавашъ. И затова, твой дългъ е не само да отбѣгвашъ отровата на невѣрието, но сжщевременно трѣбва да станешъ и ревностенъ проповѣдникъ и апостолъ на Христовото учение. За това пъкъ е нужно да бждешъ прилеженъ, ако искашъ да изучишъ вѣрата, та после да я защищавашъ. Който не познава своята вѣра, той не може и да я защитава. Моятъ учитель нѣкога казваше:

„Да знаемъ Бога — това е първиятъ ни дългъ;
Който Го не познава, той Го и не обича.“

А сега още единъ последенъ съветъ. Отъ време на време ние сме длъжни да подхранваме свѣтилника на вѣрата си, ако не искаме окончателно тя да изгасне. А това ще каже, че ние трѣбва не само да отбѣгваме компании или другари, враждебно настроени къмъ нашата светиня, но и нарочно да дружимъ съ хора, които сж едновѣрни и едномислени съ насъ. А има ли при църквата ви младежко християнско дружество — не се бави нито минутка! Запиши се — по-добре днесъ, отколкото утре! Ако на единъ едничъкъ се падне да отстоява на присмѣхитѣ, подигравкитѣ и остри-тѣ борби срещу вѣрата — колко тежко ще бжде това! Но, ако всички приятели на Христа сж въ съюзъ и всички въ сгжстени редове и съ обединени сили се опълчатъ срещу врага на нашето спасение, тогава всѣки добива куражъ, става силенъ и непоколебимъ. „Братъ до брата — скала непристъпна!“

„Дръжъ това, което имашъ — диаманта на твоята вѣра, — за да не вземе никой вѣнеца ти!“

Върховнитѣ идеали на живота

Въпросътъ за върховнитѣ идеали на живота или за върховнитѣ цели и смисъла на последния е единъ отъ капиталнитѣ въпроси на човѣшкия духъ. Като съзнателно и разумно същество, човѣкъ, на каквато степенъ на развитие и да се намира, се старае да си разреши този въпросъ. Отъ правилното разрешение на този въпросъ зависи и правилниятъ вървежъ и развитие на живота на човѣка. Човѣкъ, който има ясна и точна представа за върховнитѣ идеали на живота, прилича на корабъ, който правилно и твърдо се направлява къмъ една опредѣлена цель, постигането на която има важни резултати. А човѣкъ, който не си е разрешилъ въпроса за смисъла на живота, нѣма ясни и опредѣлени цели, прилича на корабъ, пуснатъ безъ компасъ въ буренъ и безбрѣженъ океанъ. Такъвъ единъ корабъ, люшканъ отъ свирепитѣ вълни, когато и да е, ще бжде разбитъ отъ тѣхъ.

Съзнавайки важното значение на въпроса за върховнитѣ идеали, смисъла и висшето благо въ живота, човѣкъ още въ самото начало на своята история се труди надъ неговото разрешение. Съ разрешаването на този въпросъ сж се заемали най-великитѣ гении на човѣшката мисль, които сж работили въ областъта на духовното развитие на човѣка. Надъ разрешението на този въпросъ работятъ и сега мнозина видни мислители. Но нито единъ великъ мислителъ, билъ той философъ, моралистъ, поетъ и т. н., не е успѣлъ да даде такава

едно правилно и твърдо разрешение на този въпросъ, каквото се дава въ Божественото откровение, въ учението на Иисуса Христа.

Но, за да можемъ, най-първо, да си съставимъ една ясна и точна представа за тѣзи идеали, ние трѣбва преди всичко да имаме ясна и точна представа, първо, за сжщественитѣ свойства на тѣзи идеали, второ, за свѣта, въ който ние живѣемъ, и трето, за самитѣ себе си, като носители на тѣзи идеали. Да се спремъ най-напредъ върху първото условие. Върховнитѣ идеали на човѣка трѣбва да бждатъ съвършени, неизмѣняеми, вѣчни и универсални, всеобщи. Не може несъвършеното да бжде идеалъ на човѣка, защото то не може да задоволи човѣка, противоречи на стремжитѣ на човѣка къмъ съвършенна истина, правда и красота. Върховнитѣ идеали на човѣка трѣбва да бждатъ неизмѣняеми, защото тамъ, дето има измѣнение, нѣма съвършенство. Ако върховнитѣ идеали на човѣка сж измѣняеми, тогава презъ едно време едни човѣци ще се стремятъ къмъ такива идеали, които ще бждатъ презъ следващето време замѣнени съ други. Замѣненитѣ идеали по такъвъ начинъ преставатъ вече да бждатъ идеали и напраздно човѣцитѣ нѣкога сж се стремили къмъ тѣхъ. Върховнитѣ идеали на човѣка трѣбва да бждатъ вѣчни, защото временното не може да бжде съвършенно. Това, което преминава и изчезва, не може да служи за идеалъ на човѣка, защото човѣкъ знае, че когато и да е ще го загуби, ще остане безъ него. Най-подиръ, върховнитѣ идеали на човѣка трѣбва да бждатъ универсални, всеобщи, еднакви за всички човѣци. Ако въ върховнитѣ идеали на отдѣлнитѣ човѣци има разнообразие

или противоречие, тогава тѣ не сж истински идели. Както висшата истина, висшето добро и висшата красота сж еднакви за всички, така трѣбва да бждатъ еднакви за всички и върховнитѣ идеали.

Да разгледаме сега второто условие — свѣта, въ който ние живѣемъ. Каква трѣбва да бжде нашата представа за него? Ако ние мислимъ, че този свѣтъ не е дѣло на нѣкакъвъ върховенъ разумъ, а е произлѣзълъ случайно отъ действието на безразличната материя и слѣпитѣ механични сили и закони, тогава по никакъвъ начинъ не можемъ да търсимъ въ него целесъобразностъ, смисълъ и висше благо. Нищо въ такъвъ единъ свѣтъ не може да гарантира нашето битие, къмъ нищо въ него ние не можемъ да носимъ своитѣ стремежи, въ нищо отъ него не можемъ да търсимъ щастие и блаженство. Механичнитѣ сили и слѣпи закони въ този свѣтъ могатъ така да се групиратъ, така да действуватъ, че да спжватъ всѣки единъ нашъ стремежъ, да рушатъ всичко това, което създаваме, да унищожаватъ най-подиръ самитѣ насъ и цѣлия човѣшки родъ. Да живѣемъ въ такъвъ единъ свѣтъ, това значи да живѣеме въ обятията на единъ неразуменъ, дивъ и жестокъ звѣръ. По-добре ще бжде тогава да се откажемъ отъ битието въ такъвъ свѣтъ и да пожелаемъ като будиститѣ, да бждемъ въ небитието.

Въ сжщностъ, обаче, общоизвестна истина е, че свѣтътъ, който се разкрива предъ нашитѣ очи и въ който ние се движимъ и живѣемъ, не е дѣло на случая, а на единъ върховенъ разумъ. И действително, много факти и обстоятелства въ този свѣтъ говорятъ за истинността на това положение. Непосрѣдствено въ този свѣтъ се чувствува известна целесъобраз-

ностъ, известна хармония и красота. Нима не е красиво звездното небе презъ тихитѣ и меки нощи? Нима не е красива природата, особено пролѣтно време, когато се развива и блика въ нея животътъ? Нима не изпълватъ възторжени чувства сърдцето на човѣка, когато той разкрива високитѣ стремежи на своята душа? Но въ сжщото време трѣбва да признаемъ, че има и известни дисхармонични явления и несъвършенства въ разкриващата се предъ нашитѣ очи природа. Такова едно явление е смъртта на човѣка. Отъ една страна у човѣка сж вложени вѣчни стремежи, а отъ друга въ единъ моментъ се туря край на неговия животъ на земята. Ето, умира малко невинно дете, което току-що е започнало да живѣе. Разни ужасни болести и грозни природни стихии често пжти разрушаватъ тѣлото и прекратяватъ живота на човѣка. Лишения, скърби и др. изпълватъ и подавятъ душата на мнозина. Неоспоримъ фактъ е, че нѣкои праведници, които сж изпълнили свето своитѣ задължения и винаги сж вървѣли по пжтя на доброто, страдатъ и се мжчатъ тука на земята, когато велики грѣшници и престжпници блаженствуватъ. Не е напълно съвършенъ и идеаленъ свѣтътъ, който се разкрива предъ нашитѣ очи и въ който ние живѣемъ. „Цѣлиятъ свѣтъ лежи въ зло“, казва ап. Иоанъ. Но какъ е могълъ върховниятъ Разумъ и Творецъ да създаде такъвъ единъ свѣтъ? Велики мислители сж се мжчили надъ правилното разрешение на този въпросъ. Но най-правилно се разрешава той въ Божественото откровение. Тамъ ние узнаваме, че причината на несъвършенствата, бедствията, болеститѣ и др. подобни нещастия въ свѣта е не Богъ, а самъ човѣкъ;

всички тѣзи несъвършенства се явили като резултатъ на грѣхопадението на човѣка. — Да разгледаме най-подиръ третото необходимо условие — каква представа трѣбва ние да имаме за себе си, за човѣка изобщо. Ако ние предположимъ, че човѣкъ е случайно явление на материята и слѣпитѣ сили въ природата, че той е само едно събрание на материални частици, които следъ смъртъта на човѣка се разпрѣсватъ въ природата и отъ човѣка не остава никаква следа, тогава напразно бихме търсили ние смисълъ и върховни идеали въ неговия животъ. Както се появява облакътъ на небето и следъ това се разнася, и както се издига вълната по повърхността на морето и после се загубва, така се появява и изчезва човѣкъ въ необятнитѣ простори на всемира. Но, ако се вгледаме по-дълбоко въ природата на човѣка, ако вникнемъ въ нейнитѣ главни съставни части, ще се убедимъ, че тя е двусъставна, че се състои не само отъ тѣло, взето отъ земята, а и отъ душа, която има другъ произходъ, други качества и свойства. При смъртъта на човѣка, както казва Еклисиастъ, „тѣлото се връща въ земата отъ която е съставено, а душата у Бога, Който я е далъ“ (7:12). Душата на човѣка има самостоятелно битие, тя е субстанция, безпространствена, лична, резумна и свободна. Като лично и съзнателно битие, душата на човѣка се проявява въ дейността. Поставя си само или пъкъ усвоява дадени и отъ по-високо мѣсто цели въ живота, които се стреми и да постигне. Само когато ние предположимъ, че у човѣка има лична, разумна и свободна душа, само тогава ние можемъ да говоримъ за смисълъ, цели и върховни идеали въ живота на човѣка.

Хр. Гяуровъ

